

اقتصاد از دیدگاه محافظه کاران و اصلاح طلبان

◆ شهرداد اثنی عشری

روزنامه نگار و کارشناس علوم سیاسی و بین الملل

اگر چه برخی از سیاستمداران اصلاح طلب هم چنان محور و مرکز ثقل توسعه کشور را توجه مضاعف بر توسعه سیاسی می‌دانند و عمر هشت ساله دولت اصلاحات را صرف توسعه سیاسی کردند اما کم توجهی و گاهی اوقات بی توجهی برخی از دولتمردان به مقوله معیشت و اقتصاد به تدریج وجهه دولت را نزد افکار عمومی پایین آورد به گونه‌ای که از منظر منتقدان و حتی مردم اقتصاد به منزله پاشنه آشیل دولت معرفی شد.

در شرایط کنونی که هشت سال از عمر دولت اصلاحات گذشته و چند ماه دیگر عمرش به پایان می‌رسد جناح منتقد دولت که به اصول‌گرایان شهرت یافته با استفاده از همین نقطه کور دولت یعنی اقتصاد، توانست کرسی‌های شوراها و مجلس هفتم را از آن خود کنند و اینک در آخرین مرحله از این استراتژی ادعا می‌کنند می‌توانند باز هم با شعارها و برنامه‌های اقتصادی خود علاوه بر کسب آرای مردم شیوه نوینی از مدیریت اقتصادی را در سطح کشور پیاده کنند. البته در این ارتباط تاکنون اقدامی خاص در مجلس دیده نشده است.

جناح اصول‌گرا که تبعیت از الگوی نوین اقتصادی را رمز موفقیت خود می‌داند در رقابت‌های انتخاباتی آینده شعارهای اقتصادی خود را با رنگ و لمایی از عدالت محوری، تثبیت قیمت‌ها یا کاهش دستوری برخی نرخ‌ها و اقتصاد مردمی مطرح می‌کند و هم چنان بر اولویت توسعه اقتصادی بر توسعه سیاسی پایبند است.

این جناح هم چنان که از موضع‌گیری کاندیداهای آن مانند لاریجانی، توکلی، رضایی و ولایتی پنداسته هم چنان مدافع تثبیت قیمت‌ها با تاکید ویژه بر رعایت عدالت توزیع

متناسب درآمدها و کاهش فاصله طبقاتی و رسیدن به رشد شاخص در عدالت اجتماعی است. لذا برنامه‌ها و استراتژی‌های خاص اقتصادی را طراحی کرده و با کمک کارشناسان و استادان دانشگاه که هم‌اینک به مجلس راه یافته‌اند درصد هستند در انتخابات ریاست جمهوری سال آینده به موفقیت دست یابند و افکار عمومی را جلب کنند. این جناح که برای ارزش‌ها اهمیت قائل است و خود را پاسدار ارزش‌ها معرفی کرده می‌گوید: رشد و توسعه اقتصادی نباید با ارزش‌ها در تضاد قرار گیرد و عدالت اجتماعی مقدم بر توسعه است. در این الگوی توسعه اول عدالت اجتماعی مدنظر است سپس حفظ آرمان‌ها به‌خصوص تأمین نیازهای مردم محروم و مستضعف در دستور کار آنها قرار دارد. بسیاری از نظریه‌پردازان اصول‌گرا معتقدند سیاست‌هایی که در سال‌های گذشته دنبال شد با عدالت سازگار نبود و باعث رنجش شدید مردم شده است.

احمد توکلی که رییس مرکز پژوهش‌های مجلس و یکی از تئوریسین‌های اقتصادی این جناح محسوب می‌شود ضمن اعتراض به جریان اقتصادی امروز کشور، توقع داشتن از مردم را بدون تأمین امنیت و معیشت مقبول نمی‌داند و می‌گوید: اگر ما می‌خواهیم دین را در کشور برپا داریم، باید امنیت و معیشت مردم را تأمین کنیم.

وی معتقد است: سرمایه‌گذاری در کشور باید به نحوی صورت گیرد که اعتدال عمومی ایجاد شود و البته این سرمایه‌گذاری باید با تکیه بر منافع ملی باشد. هم‌چنین نظام اقتصادی کشور باید هر چه زودتر دچار تغییر و تحول شود به گونه‌ای که فساد و تبعیض از بین برود.

دکتر ولایتی دیگر کاندیدای اصول‌گرایان که البته توضیح‌داده به صورت مستقل وارد صحنه خواهد شد خواسته مردم را وقایع و ایجاد جامعه‌ای با عزت و رفاه و عدالت

اجتماعی می‌داند و می‌گوید: در چنین جمله‌های همه استدلال‌ها برای خدمت به پیشرفت و ترقی جامعه بسیج می‌شود. وی نیز معتقد است: توسعه اقتصادی در کنار عدالت اجتماعی بهترین گزینه برای کشورهاست که نیاز به مقدماتی هم دارد. وی در عین حال بر داشتن مولفه‌ای از سر راه تولید کاهش بهره‌والم تولید و توجه به بیمه و تأمین اجتماعی را از مقدمات ضروری الگوی اقتصادی پیشنهادی خود می‌داند.

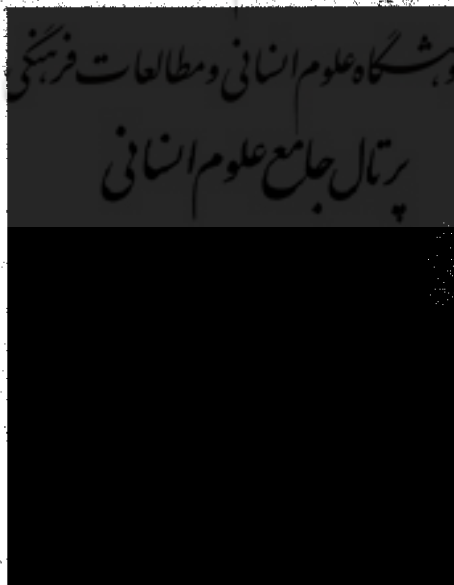
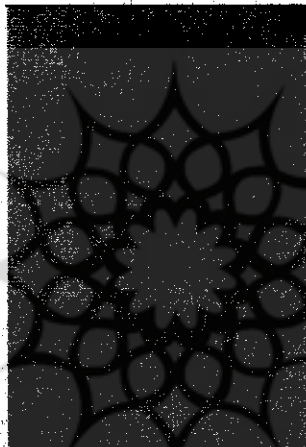
علی لاریجانی کاندیدای دیگر این جناح مشکل اقتصادی و معیشتی مردم را مهم‌ترین چالش دولت آینده معرفی و تأکید می‌کند: با توجه به تولید داخلی، اعتماد و بلور به توانایی جوانان تحصیل کرده سرمایه‌گذاری ویژه بر روی فن‌آوری روز جهان می‌تواند در جهت حل معضلات اساسی کشور گام برداشت.

او با تأکید بر این مسأله که اقتصاد کشور باید مردمی باشد ادامه می‌دهد: امور اقتصادی باید به مردم واگذار شود. تولید ناخالص ملی افزایش یابد و برای جذب بازارهای خارجی و کوچک کردن دولت اقدامات لازم انجام گیرد.

لاریجانی که مخالف اقتصاد سوسیالیستی و کاپیتالیستی است به اقتصاد اسلامی که یک اقتصاد مردمی همراه با مدل توسعه اختیار مندی است اعتقاد دارد و توجه به محرومان، کاهش فاصله طبقاتی و دسترسی آسان مردم به امکانات کشور را از مولفه‌های عدالت در جامعه ارزیابی می‌کند.

وی هم‌چنین با اشاره به لزوم توجه به سرمایه‌های مولد و با بیان این که ۴۰ درصد سرمایه‌های کشور در زمین‌های غیر مولد به کار گرفته شده است تصریح می‌کند: این مسأله به اقتصاد کشور آسیب می‌زند و باید تلاش برای دسترسی به تکنولوژی‌های روز دنیا در جهت توانمند کردن اقتصاد و صنعت کشور مورد پیگیری قرار گیرد.

اما محسن رضایی دیگر نامزد جناح اصول‌گرا که خود را به جریان سوم متصل می‌کند تحول اساسی در اقتصاد کشور را یکی از استراتژی‌های محوری خود عنوان کرده و معتقد است: تشکیل یک واحد سیاسی و اقتصادی برای

صلح پایدار در منطقه ضروری است و بر این اساس کشورهای می‌توانند با همکاری یکدیگر اقدام به تشکیل بازار مشترک کنند تا سهم ایران نیز از معادلات اقتصادی منطقه به نوعی افزایش یابد.

وی نیز مانند سایر نامزدهای اصول‌گرا به اقتصاد مردمی توجه دارد و پیش‌زمینه آن را ایجاد ارتباط میان ملت و دولت می‌داند. به گفته او شکل‌گیری اقتصاد مردمی در گرو برقراری رابطه عاطفی دولت‌مردان با مردم نیست بلکه باید رابطه کاری میان دولت و مردم صورت گیرد و دولت به شکل یک مجموعه واحد و یکپارچه در آید.

رضایی با تأکید بر ادامه اصلاحات در زمینه اقتصادی، مسأله تولید و سرمایه‌گذاری را نیز حایز اهمیت دانست و گفت: ما دچار عقب ماندگی اقتصادی هستیم.

جناح اصول‌گرا که با شمارهای اقتصادی و پشتیبانی شورای نگهبان، موفق به جلب نظر افکار عمومی شدند اگر چه رعایت عدالت‌مرفع تبعیض و توزیع متناسب امکانات و ثروت را در سر لوجه فعالیت‌های خود قرار دادند و آن را پیش‌زمینه رسیدن به توسعه اقتصادی می‌دانند اما باید بدانند که توجه صرف بر توسعه آن هم در یک زمینه مانند اقتصاد بدون رشد شاخص‌های اقتصادی نتایج دلخواهی را به دنبال نخواهد داشت علاوه بر آن، توزیع مناسب قدرت و واگذاری بخشی از آن به سایر گروه‌های سیاسی نیز می‌تواند بلور همگان مبنی بر الگوی عدالت‌مندی در عرصه اقتصاد از منظر این جناح را بیشتر تقویت و در عین حال تبلیغات سوم مخالفان را خنثی کند.

تجربه نشان داده که اجرای برنامه‌های اقتصادی بدون اصلاح ساختار سیاسی و مدیریتی کشور و سرایت دادن الگوی توسعه به سایر زمینه‌ها همراه با ایجاد موازنه بین آن‌ها نمی‌تواند کارایی بالایی بر خود را باشد. در بحث توسعه باید همیشه به این مسأله توجه کرد که این واژه در مفهوم خود همه جاییه بودن رشد شاخص‌ها در تمام حوزه‌ها را در بر دارد و نباید با تقدم انواع توسعه بر دیگری، برنامه‌های خود را تنظیم کرد زیرا توسعه به معنای رشد شاخص‌های اقتصادی در کنار رشد شاخص‌های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی معنا دارد و در غیر این صورت تنها رشد شاخص‌ها در یکی از حوزه‌ها را شاهد خواهیم بود که آن هم الزاماً به معنای توسعه نخواهد بود. در این رابطه می‌توان به وضعیت چین کمونیست اشاره کرد.

دیدگاه اصلاح‌طلبان در باره اقتصاد

اما در جنبه اصلاحات که کارنامه پر فراز و نشیبی را در طول هشت سال گذشته طی کرده و از پروژه تکرر نامزدها برای تأثیرگذاری بر افکار عمومی بهره می‌جوید کسب مجلد کرسی ریاست جمهوری آن قدر اهمیت دارد که حیات سیاسی خود را در آن می‌بیند. اگر چه در این جناح نیز پیشنهادهایی مانند تشکیل جبهه فراگیر اصلاحات و یا تشکیل دولت ائتلاف از مدت‌ها قبل مطرح و ارایه شد ولی متأسفانه امکان رسیدن به اجماع روی یک گزینه اصلی میسر نشد و در نهایت کاندیداهای اصلی آن‌ها مانند کروبی و معین با تشکیل ستادهای انتخاباتی

سرگرم بررسی و تدوین برنامه‌های سیاسی و اقتصادی خود شدند.

مهدی کروبی دبیر کل مجمع روحانیون مبارز و کاندیدای اصلی این جناح خود را امضای کامل اصلاح‌طلبی و اصول‌گرایی می‌داند و همین امر باعث شده که هم از سوی لایمهای جناح چپ حمایت شود و هم محافظه‌کاران او را کم‌خطرتر از همفکرانش تلقی کنند.

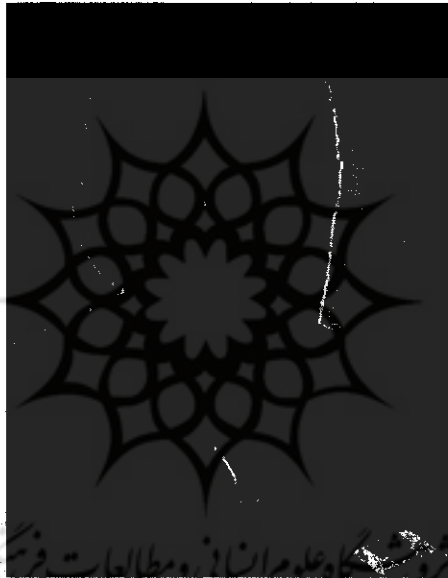
او از سوی تندروهای اصلاح طلب به کنترولی و از دست دادن فرصت‌ها متهم است و این همان مشکلی است که می‌تواند برای او در دسرس ساز شود زیرا برخی ناظران معتقدند اختلاف نظر بین طیف سستی و مدرن این جناح از مولف بزرگ تضعیف آن‌ها در صحنه سیاست خواهد بود. این شکاف آن قدر قابلیت دارد که در برخی مواقع غیر قابل پیش‌بینی باشد و سر باز کند یعنی درست مسائلی که منعی است به دلیل انتخابات در این جناح به وجود آمده و عملاً باعث چند دستگی در آن شده است.

این جناح که به اصلاح‌طلبی، صحبت کردن با گروه‌های مخالف و پذیرش حرف عادلانه حتی از سوی دشمن اعتقاد دارد گفت‌وگو، استدلال و عدالت را از معانی واقع اصلاح‌طلبی می‌داند و می‌گوید: هر کس از لحاظ قانونی صلاحیت دارد باید برای نامزد شدن در انتخابات تایید شود و در این امر نباید سلیقه‌ای عمل کرد. مهم‌ترین خطر سیاسی از دیدگاه این جناح انحراف اندیشه‌های عالمان، اندیشمندان و مدیران است که خط‌مشی جامعه را از سویی به سوی دیگر سوق می‌دهد. به اعتقاد این جناح اصلاحات در هر زمان به نسبت شرایط و ضرورت‌های همان زمان لازم است. مفهوم اصلاح‌طلبی امروزی نیز به این معنی است که با حفظ قالب حکومت به اصلاحاتی در درون از طریق فعالیت‌های سیاسی، اجتماعی و اقتصادی پرداخته شود یعنی آن‌ها معتقد به اصلاحات از داخل حکومت هستند.

کروبی در طول ریاست بر مجلس ششم ضمن حفظ اصول و ملاحظه خطوط قرمز، گاهی سخنانی بر زبان آورد که تندروترین اصلاح‌طلبان هم از ادای آن ابا داشتند اما اینک این سوال مطرح است که آیا او با مشی تعامل خود لااقل در رقابت‌های درون جناحی رقیبی جدی برای دیگران خواهد بود؟ معین دیگر نامزد جبهه اصلاحات که از سوی مشارکتی‌ها و سازمان مجاهدین مورد حمایت قرار گرفته است خود را فردی حزبی نمی‌داند اما می‌گوید: در شرایط برابر از نظر شایستگی، هله انتخاب افراد هم فکر و همراه ترجیح خواهد داشت. او با بیان این که کار دولت من ادامه اصلاحات خواهد بود نه تخطئه آن، می‌افزاید: با نقد منصفانه عملکردها در جهت تبدیل نقاط ضعف به قوت و ایجاد فرصت‌های جدید باید برنامه‌ریزی شود. او بر رفتار سازمانی و منسجم تاکید دارد و به همین دلیل هم معتقد است که احزاب باید کشور را اداره کنند اصلاحات ساختاری در زمینه‌های سیاسی، اقتصادی و مدیریتی بیشتر مورد تاکید او است.

مهر عزیزانه دیگر کاندیدای احتمالی اصلاح‌طلبان نیز قدرت نظام و اقتدار حاکمیت را زمانی موثر می‌داند که جایگاه تمام قوم‌ها، زبان‌ها و مذاهب با رعایت حقوق اجتماعی و شهروندی حفظ شود. او معتقد است: اکنون کشور نیازمند روحیه جدیدی است که با اقتدار، تدبیر و تعقل بر مشکلات فایق آید و این امر امکان‌پذیر نخواهد بود مگر با ایجاد رفاه، آرامش، کارآمدی و توجه به انسان‌ها به عنوان محور همه جانبه توسعه کشور. البته و بیشتر تمایل خود را به آذری‌ها معطوف داشته و با جلب ورزشکاران آذری نظیر رضازاده و سفر به مناطق ترک‌نشین فعالیت خود را افزایش داده است.

این مواضع در حالی مطرح می‌شود که دیدگاه‌های اقتصادی مجمع روحانیون و گروه‌های نزدیک به آن‌ها قدری با سایر احزاب زیرمجموعه تفاوت دارد. مجمع روحانیون روند خصوصی‌سازی در کشور را به صورت

مشروط و محدود می‌پذیرد و بر دخالت دولت در امور اقتصادی تاکید دارد در حالی که برخی دیگر از اعضای این جناح از جمله "مشارکت" مخالفی با خصوصی‌سازی ندارند و اقتصاد باز و مدرن و همگرایی اقتصادی با

کشورهای پیشرفته صنعتی را مورد حمایت قرار می‌دهند. با این وجود می‌توان به طور خلاصه مواضع اقتصادی این جناح را در سر فصل‌های زیر به وضوح مشاهده کرد:

- دولتی بودن بخش‌های مادر و استراتژیک اقتصاد
- اولویت توسعه پس از استقلال و عدالت اجتماعی
- اعتقاد به تقویت و گسترش تعاونی‌ها
- امکان استفاده از منابع خارجی به طور مشروط
- توجه به الگوی توسعه صنعتی در درازمدت
- اقتصاد مختلط به عنوان مدل مطلوب و تاکید بر بخش‌های دولتی و تعاونی به صورت اهرم‌های مهارکننده بخش خصوصی

از دیدگاه مجمع روحانیون، توسعه و رشد اقتصادی در مقایسه با عدالت اجتماعی از اولویت کمتری برخوردار است. به عبارتی دیگر عدالت اجتماعی مقدم بر رشد و توسعه اقتصادی است در حالی که سایر گروه‌های تشکیل‌دهنده جبهه اصلاحات مانند کارگزاران و یا مشارکتی‌ها مواضعی متفاوت با این مجمع دارند.

آن چه که مسلم است این است که در عرصه‌های سیاست و اقتصاد نمی‌توان به صورت مسلم به یک الگوی خاص دل بست و فقط از آن پیروی کرد. مثلا نمی‌شود در عرصه اقتصاد به لیبرالیسم معتقد بود اما در عرصه سیاست از سیستم محدود و بسته هواپاری کرد. ادامه این وضعیت می‌تواند منجر به بروز تنش در جامعه شود آن گونه که امروزه در چین کمونیست شاهد هستیم.

شاید اکنون پرسش بسیاری از مردم این باشد که آیا مواضع سیاسی و اقتصادی جناح‌ها در رابطه با میزان تاثیرگذاری بر تحولات سیاسی یکسان است؟ پاسخ این پرسش هم مثبت و هم منفی است چرا که برخی از جناح‌ها به این مساله اعتقاد و برخی دیگر نیز اعتقاد ندارند.

این وضعیت نشان می‌دهد که بسیاری از جناح‌ها از جمله جناح اصلاح‌طلب‌ها در زمینه‌های سیاسی و اقتصادی از سیاست واحدی پیروی نمی‌کنند که پیامد چنین وضعیتی در کشور آن است که در صحنه فعالیت‌های سیاسی احتمال ائتلاف یا همکاری همه جاذبه جناح‌ها و احزاب با یکدیگر کم است. بنابراین اگر جناح‌ها در مباحثی از زمان با یکدیگر همکاری کنند این همکاری نمی‌تواند در بلندمدت پایدار باشد و باز میان رفتن ضرورت‌ها همکاری جناح‌ها و احزاب با یکدیگر متوقف خواهد شد. یعنی درست روندی که جبهه اصلاحات از سال ۷۶ و پس از به قدرت رسیدن خاتمی آغاز کرد و پس از رسیدن به هدف مشترک که پیروزی بر جناح مقابل بوده اینک به مراحل پایانی خود نزدیک شده و با شدت یافتن دامنه اختلافات سیاسی و اقتصادی، مرزبندی‌های جدیدی در اردوگاه اصلاح‌طلبان به وجود آمده است. اکنون باید منتظر ماند و دید آیا اصلاح‌طلبان که با دیدگاه و مواضع سیاسی و اقتصادی متفاوتی روبه‌رو هستند می‌توانند در صحنه انتخابات ریاست جمهوری حلقه‌ای به یک‌اجماع نسبی دست یابند یا این که این وضعیت ادامه خواهد یافت؟